

Niekoľko čriepkov k neznámym miestam Gavlovičovej biografie

Hugolín Gavlovič patrí medzi tých autorov staršieho vývinového obdobia, ktorých životné osudy dlho poznala literárna historiografia iba fragmentárne. Prvé zistenia Michala Rešetku z dvadsiatych rokov 19. storočia významne spresnil a rozšíril až rozsiahly gavlovičovský výskum literárneho historika Celestína Lepáčka (1905 – 1955), ktorého výsledky publikoval v priebehu tridsiatych a čiastočne štyridsiatych rokov minulého storočia. V povojnovom Literárno–historickom zborníku MS (II – III, 1945 – 46, s. 79 – 84) uverejnil Lepáček ešte „*Zlomky ďalších Gavlovičových rukopisov*“, ktoré našiel pri svojich výskumných potulkách v knižnici františkánskeho kláštora v Pruskom. Jeden z týchto zlomkov (koncept listu) osvetľuje priateľský vzťah básnika Hugolína Gavloviča k oravskému „krajanovi“, spisovateľovi, františkánovi Vojtechovi Gazdovi.

Vojtech Jakub Gazda (1741 – 1817) patril medzi významných zakladateľov a aktívnych členov Slovenského učeného tovaríšstva, bol významným spisovateľom bernolákovskej školy. Svoje spisy napísal v slovenskom i v latinskom jazyku „*k duchovnému prospechu národa slovenského*“. Roku 1782 spracoval historické dielo o dejinách františkánskeho kláštora v Žiline – *Annales Priorum Temporum sive Historia Domestica Conventus Solnensis Fratrum Minorum* (Anály počiatkov čiže Dejiny žilinského kláštora Menších bratov)¹. Pri opisovaní začiatkov kláštora sa často odvoláva na Gavloviča ako očitého svedka, ktorý v čase, keď sa kláštor staval, študoval v Žiline ako principista. Pravdepodobne roku 1780 Vojtech Gazda požiadal Gavloviča, ktorý v tom čase pôsobil v Pruskom, aby mu písomne odpovedal na 18 otázok, týkajúcich sa založenia kláštora a účinkovania františkánov v Žiline.

Gavlovič mal vtedy 68 rokov a trpel už na dlhoročnú pľúcnu chorobu. Hoci v nečistopise listu, napísanom po latinsky (rovnako ako v čistopise, ktorý nepoznáme), odpovedal Gazdovi len na otázky, ktoré pravdepodobne pokladal za najdôležitejšie, priniesol niektoré zaujímavé údaje nielen o začiatkoch žilinského františkánskeho kláštora, ale aj o začiatkoch svojho školského vzdelania, o ktorých sa nezachovali iné historické doklady. Františkánsky kláštor bol v tom čase centrom duchovného života františkánskej rehole na severozápadnom Slovensku; pôsobili tu viacerí vynikajúci hudobníci a spisovatelia (okrem Gavloviča aj spomínaný Vojtech Gazda, Edmund Pascha, Juraj Zrunek a iní).

V úvode Gavlovič s ľútosťou konštatuje, že rôzne starosti, nechť píšeť, či dokonca ľahostajnosť a akási vlažnosť jeho dávnych predchodcov – františkánov, ktorí sa medzi prvými usadili v žilinskom kláštore, spôsobili, že sa nezachovali, resp. nezaznamenali

¹ Gazdova kronika žilinského kláštora je, žiaľ, predbežne nedostupná.

všetky okolnosti, ktoré súviseli so založením žilinského kláštora. Priznáva, že sám nepozná mnohé dôležité fakty, preto môže odpovedať len na niektoré Gazdove otázky a uviesť len tie údaje, ktoré pozná z vlastnej skúsenosti. A tak v liste Vojtechovi Gazdovi odpovedá len na šesť otázok (z požadovaných osemnástich), ktoré sa týkali najmä budovy františkánskeho kostola a kláštora v Žiline. Spomína si, že keď bol ako 13 – 14-ročný chlapec nie viac ako rok principistom, t. j. žiakom najnižšej gramatickej triedy v Žiline (1725 – 1726), františkáni mali len kostol a malý drevený kláštor. Keď o dva roky (1727 – 1728) prechádzal cez Žilinu – nevieme však, odkiaľ ani kam išiel – videl vraj už vežu a časť budovy kláštora, ktorý ešte nebol obývaný. Napokon po absolvovaní dvojročného filozofického kurzu v Beckove prišiel roku 1736 do žilinského kláštora už ako františkán, aby tu pokračoval v štúdiu teológie. Kláštor ešte nebol dokončený, niektoré cely boli bez okien a bez dverí, bez dlážky a bez pecí. Opisuje aj františkánsky kostol, v ktorom boli už oltáre, ale bez namaľovaných obrazov, ako aj organ, ktorý skonštruoval brat Peregrinus. Kostol mal už aj zvony. Organ, ktorý údajne františkáni vzali luteránom z ich oratória (modlitebne), nevidel, ani o ňom nepočul. Len si spomína, ako mu barón Kalisch (Kalisius) pri vyberaní milodarov (kvešтовani) v Bytčici vyčítal doslova toto: „Vy žobrete a pýtate od nás almužnu, hoci ste nás olúpili o náš organ z oratória (modlitebne).“ Z toho možno usudzovať, ako píše Gizela Gáfríková vo svojom komentári ku kritickému vydaniu Valaskej školy..., že „Gavlovič bol počas svojho štúdia a pôsobenia v Žiline svedkom napätej situácie, ktorú v meste aj v okolí so silnou protestantskou tradíciou vyvolalo založenie a najmä výstavba františkánskeho kláštora a kostola“².

V ďalšom – piatom – bode Gavlovič podrobne opisuje požiar, ktorý vypukol asi v roku 1737 priamo v susedstve kláštora a ktorý videl na vlastné oči.

V závere Gavlovičovho listu Vojtechovi Gazdovi sa dozvedáme o jeho dlho neznámom pôsobení v Turčianskej stolici, konkrétne v Kláštore pod Znievom, kde okolo roku 1739 vypomáhal pri bohoslužbách ako „studens pater“ (študujúci páter); rok predtým, teda roku 1738, bol totiž ešte ako poslucháč 4. semestra teológie v žilinskom kláštore vysvätený za kňaza. Gavlovič spomína spor, ktorý vznikol ohľadom procesií. Priznáva sa, že raz mu vraj predstavený jezuitov v Kláštore pod Znievom pri obede vyčítal, že františkáni robia zmätky pri procesiách s Oltárnou sviatosťou.

Záverom možno povedať, že vďaka Gazdovmu dotazníku a Gavlovičovej – i keď stručnej – odpovedi naň sme sa dozvedeli niekoľko zaujímavých, dosiaľ neznámych údajov zo života Hugolína Gavloviča, ktoré sú dôležitými „čriepkami“ – kamienkami dotvárajúcimi mozaiku jeho bohatého života, najmä pokiaľ ide o jeho pôsobenie na rôznych miestach Slovenska. Tieto „čriepky“ nám predstavujú a osvetľujú Gavloviča aj z ľudského hľadiska – ako človeka, ktorý mal dar vtípa a s humorom komentovať vážne udalosti a s nadhľadom opísať často až dramatické situácie.

Mária Novacká

² GÁFRÍKOVÁ, G.: Komentár. In: GAVLOVIČ, Hugolína: *Valaská škola mravív stodola*. Bratislava : Veda, 1989, s. 758.

Koncept Gavlovičovho listu Vojtechovi Gazdovi

„Musím uznať, že veľkú prácu zanechali Vašej ctihodnosti naši predchodcovia, pátri, ktorí pôsobili v žilinskom kláštore, a predovšetkým tí, ktorí sa tu usadili medzi prvými. Nevieť však, či starosti alebo nechúť k písaniu alebo dokonca – čo nechcem ani len vysloviť – ľahostajnosť a akási vlažnosť – im zabránili zaznamenať všetky okolnosti, ktoré sa zvyčajne vyskytujú na začiatku nejakého diela. Možno je aj to, že nasledovníci neskôr buď zanedbali všetko, čo sa predtým náležite zaznamenalo, alebo sa to stratilo, či zničilo to mole. Nemôžem teda odpovedať na všetkých 18 požadovaných bodov, pretože na niektoré udalosti si pre svoj vek už nepamätám a mnohé okolnosti osobne nepoznám. Keďže som však dal Vašej ctihodnosti sľub, uvediem aspoň niektoré údaje, ktoré poznám z vlastnej skúsenosti, alebo som o nich počul:

A síce po prvé: Keď som bol ako chlapec v Žiline principistom nie viac ako jeden rok, bolo to, ako sa domnievam, roku 1725 alebo 1726, bol postavený iba kostol, ktorý v tom čase zariad'ovali, a keď bol plný veriacich, sakristia slúžila ako kaplnka, v ktorej som na Veľký piatok aj s inými chlapcami navštívil Svätý hrob; nevidel som, ani som nepočul nijakého františkána celebrowať vo farskom kostole. V tom čase mali františkáni malý drevený kláštor, ktorý stál na mieste pri dnešnom konopnisku a od verejnej cesty ho delil nízky plot. Nespomínam si, že by tam bol v tom čase nejaký zvon. Kaplánom v Budatíne u grófa Szunyogha (Sunjok) bol, ako som neskôr počul, františkán Anton Nikl, Nemeč, ktorý v Žiline aj zomrel, keď som tam pôsobil už ako hospodársky správca.

Po druhé: Asi po dvoch rokoch, keď som prechádzal cez Žilinu, videl som vežu a trakt budovy, ktorý sa týčil smerom k väčšiemu chóru, ale nebol ešte obývaný, a pod refektárom bola vínna pivnica, ktorá slúži až doteraz. Okrem toho jeden hlavný múr smeroval od čelnej strany kostola až po miesto, kde je teraz brána, ale iba do výšky kolien; tento múr som prekročil na mieste, kde dnes stojí Loreta, a zbadal som, že medzi postaveným traktom a týmto nedokončeným múrom je voľné priestranstvo; ktosi vtedy povedal, že františkáni chceli tento nedokončený múr viesť až k ceste a že vedľa brány kostola mal byť vchod do kláštora, ale miestni obyvatelia s tým nesúhlasili, pretože koniec múru by prekážal v prístupe na verejnú cestu, ktorá bola dosť vyhlbená a úzka.

Po tretie: Roku 1736 som prišiel ako františkán do žilinského kláštora, ktorý bol už postavený v tvare kvadra, ale spodné krížové chodby neboli vydláždené kameňom ani opatrené oknami, ba ani horná krížová chodba oproti kostolu nemala okná. Celý situovane smerom do mesta boli bez okien, bez dverí, bez dlážky a bez pecí, okrem jednej bočnej pri chóre – s výhľadom na mestskú bránu, v ktorej býval páter gvardián Hieronym Salajka; páter vikár Ambróz Vadíra (Vadjra) býval v tmavej rožnej cele pri chóre, s výhľadom do nádvorja. Z toho možno predpokladať, že pôvodná cela gvardiána bola pri schodoch – s dvoma oknami s výhľadom do záhrady. Dvere z krížovej chodby do sakristie dal vybudovať hričovský farár Mikuláš Hudek za 30 zl., namiesto predošlých dverí, ktoré boli vyhotovené iba z latiek plných štrbin.

Po štvrté: Čo sa týka kostola, boli v ňom už oltáre a Loreta – neboli však ešte vymaľované – okrem oltára Preblahoslavenej Panny Márie oproti katedre, ktorý bol už farebne vyzdobený a bol vraj majetkom mesta; bol tam aj organ, ktorý skonštruoval fráter Peregrinus. Organ, ktorý pôvodne pochádzal z oratória luteránov, som nevidel, ani som o ňom nepo-

čul; spomínam si len, ako mi vyčítali, keď som kveštoval (vyberal milodary) u baróna Kalischa (Kalisia) v Bytčici: „Vy žobrete a pýtate od nás almužnu, hoci ste nám ukoristili náš organ z oratória.“ Ostatné oltáre v kostole čakali, že ich dajú vymalovať ich patróni, ich mená však nepoznám. Vo veži boli už aj zvony, ktoré sa zadovážili na náklady slávnej stolice. Pri tejto príležitosti, ako som počul, bráter Marcel vyhotovil žartovný latinský nápis.

Po piate: Pokiaľ ide o požiar, ktorý vypukol v susedstve kláštora pravdepodobne roku 1737 popoludní okolo pol druhej, môžem uviesť nasledovné:

Keďže som mal okno s výhľadom na horiaci dom, s ktorým susedila naša hlavná budova, ktorá bola už na spadnutie, a keďže tieto dva domy stáli tak blízko seba, že by sotva mohla medzi nimi prejsť čo len sliepka, videl som za jasného počasia nepatrný dym, ktorý vystupoval spomedzi týchto domov; bol som však zaujatý nejakou prácou, takže som si to veľmi nevšimál a ani som nepredpokladal, že by sa mohlo stať niečo zlé. Náhle sa strhla búrka a keď som počul udrieť blesk a zaburáčať hrom, zrazu začal horieť dom na Skalke; neviem, či to bolo od blesku alebo či sa už oheň rozšíril na múroch a úderom blesku sa len väčšmi otvorila cesta plameňom. Zbehlo sa tam veľké množstvo ľudí, ktorí za pol hodiny zbúrali až do základov celú našu budovu postavenú z dubového dreva; od horiaceho domu sa chytili aj niektoré šindle, ale ľudia, ktorí tam pribehli, ich rýchlo strhli. Neviem a ani som o tom nepočul, či nejakého klerika zachránili pred pádom do ohňa, je však možné, že v tom zmätku niekto vybehol a zrútil sa, nie však zo strechy kláštora, pretože odtiaľ by nebol spadol do ohňa, ale na zem, keďže medzi kláštrom a horiacim domom bola naša dlhá budova. Napokon mohlo sa to stať, pretože mnoho občanov búralo našu budovu, aby sa zachránilo drevo. My, čo sme boli v kláštore, chránili sme naše priestory a prístrešok, z každej strany podopretý trámami a stĺpmi, aby sa od strašného požiaru oheň nerozšíril na strechy kláštora. Medzitým začalo veľmi pršať, takže nebolo treba nosiť vodu na uhasenie ohňa.

Týmto požiarom síce veľmi utrpela Skalka, pretože celý majetok, budova, maštale a stodola zhoreli, a my sme boli veľmi vystrašení, ale pátrovi gvardiáni to prinieslo dvojaký úžitok: po prvé, mal dostatok dreva, po druhé bez veľkých nákladov sa zbúrala stará budova, ktorej zbúranie by inak stálo veľké náklady; po tretie, vytvoril sa tak priestor pre nasledujúceho gvardiána Modesta Trubeckého, ktorý tu potom vybuodoval trakt smerom od terajšieho gvardiánátu až po bránu, ktorou sa vstupuje do dvora, a pod traktom vlhkú pivnicu a taktiež murovaný prístrešok. A keďže pivnica pod refektárom bola vlhká, dal pri kuchyni vykopať hlbokú studňu; neviem však, či to prinieslo želaný osoh.

Po šieste: Pán farár podľa možnosti vždy poskytoval láskavé služby a pohostinnosť, najmä chorým a obyvateľom kláštora, ale aj tým, čo žili mimo neho.

V tom čase sa musel riešiť spor ohľadom vedenia procesií so Sviatosťou oltárnou. Okolo roku 1739, keď som pôsobil v Turčianskej stolici, mi superior jezuitov v Kláštore pod Znievom pri obede vyčítal, že pri usporiadaní našich procesií robíme zmätky, lebo pred hlavnou procesiou majú kráčať hudobníci a speváci, aby vedeli odpovedať na príslušné modlitby a invokácie pri oltároch atď., zatiaľ čo na našich procesiách hudobníci a speváci kráčali celkom vpredu pred našim krížom; neskôr sa na procesiu posielali iba dvaja, ktorí vo vhodnom oblečení kráčali dôstojne na čele procesie; na iných procesiách sa však mohli zúčastniť iba vtedy, ak boli odetí do pallia.“

Z latinčiny preložila: Mária Novacká